

”Nyt mun täytyy kyllä vaihtaa
rekisteriä, eli siis vittu”
– Voimasanankäytöstä Mikko
Rimmisen *Pussikaljaromaanissa*

Kaunokirjallisuudessa käytetään yleiskielen lisäksi myös puhekieltä. Sitä esiintyy pääasiassa repliikeissä, mutta myös kerronnassa¹. Tyypillisesti puhekieliset osuudet ovat kaunokirjallisessa tekstissä kuitenkin normipoikkeamia – tosin ns. murrekirjallisuus tekee tähän poikkeuksen (Kalliokoski 1998, 189–190). Kaunokirjallisessa puhekielessä ei pyritä puhekielen täydelliseen rekonstruoimiseen, vaan luomaan illuusio puhekielestä erilaisten kielellisten keinojen avulla (Kalliokoski 1998; Tiittula & Nuolijärvi 2007, 400). Keskeisiin keinoihin kuuluvat puhekieliset sananvalinnat (Nevalainen 2003, 4; Tiittula & Nuolijärvi 2007, 400), ja olennainen osa niiden ilmaisujen joukkoa, joiden avulla kieleen tuodaan puhekielistä sävyä, ovat voimasanat. Tässä artikkelissa tarkastelen voimasanoja Mikko Rimmisen *Pussikaljaromaanissa*. Monipuolinen ja värikäs teos tarjoaa sekä tyypillisiä että poikkeuksellisia esimerkkejä siitä, millaisia voimasanoja suomen kielessä on ja mitä niillä voi tekstissä tehdä.

1. Pussikaljaromaani

Mikko Rimmisen *Pussikaljaromaani* (2004) nousi ilmestymisvuotenaan Finlandia-ehdokkaaksi (Finlandiaehdokkaat 2004) ja sai Kalevi Jäntin kirjallisuuspalkinnon. Kirjassa on kaikuja muun muassa James Joycen *Odyssseuksesta* (1922). Sen tapaan *Pussikaljaromaanin* tapahtumat rajoittuvat yhteen

---

¹ Lähinnä epäsuorassa esityksessä, vapaassa epäsuorassa kerronnassa ja suorassa minämuotoisessa esityksessä.

päivään, ja tapahtumapaikka, tässä tapauksessa Kallion kaupunginosa Helsingissä, on keskeisessä asemassa. *Pussikaljaromaanin* päähenkilöinä on kolme toimetonta miestä, jotka viettävät aikaansa kuljeskelemalla Kallion kaduilla. Romaanissa miljöön rajat ovat suorastaan tuskaiset: niiden ylittäminen ahdistaa päähenkilökolmikkoja, ja he palaavat harvoilta harharetkiltään pian Kallion turvalliseen huomaan, jossa heidän päivänsä pääsisällön muodostavat kaljakassi ja silkka oleminen. Tapahtumapaikkojen tarkka sijainti jää kuitenkin enimmäkseen vihjeiden varaan, sillä kuten Eskelinen (2006, 41–44) on huomauttanut, paikkoja ei teoksessa yleensä nimetä.

Yhtäläisyyttä *Odysseuksen* ja *Pussikaljaromaanin* välillä on myös uutta luovassa ja monipuolisessa sanankäytössä. *Pussikaljaromaanin* sananvalintojen omaperäisyyttä kiiteltiin myös Finlandia-ehdokkuuden perusteluissa (Finlandiaehdokkaat 2004). Voimasanoinakin monipuolisuus näkyy, sillä *Pussikaljaromaanissa* on keskenään erilaisia voimasanvoja hieman keskimääräistä enemmän (ks. jäljempänä sekä Hjort, tulossa²), ja niitä käytetään luovasti.

Pussikaljaromaanissa huomionarvoisia ovat myös sen kertojääänet, joita Jaakola (2006, 163–181) on tutkinut. Teoksessa on usein läsnä vahva ja osallistuva kertoja, joka on yhtä aikaa kommentoiva ulkopuolinen ääni ja yhden kolmannessa persoonassa kuvattavan päähenkilön ääni. Mielenkiintoista on myös se, miten teoksen kerronnassa sekoitetaan yleiskielen ja puhekielen kielioppia (Jaakola 2006, 163). Romaanin vastakkainasetteluihin kuuluu lisäksi kielellisen taituroinnin sekä näennäisen sisällönpuutteen ja eräänlaisen ”äijämeiningin” välinen kontrasti.

2. Avainkäsitteistä

Voimasanalla tarkoitan tässä käsitettä, joka kattaa sekä kirosanat (esimerkiksi *jumalauta*, Rimminen 2004, 71³) että lievemmat kirosanonjen kaltaiset ilmaukset, kuten päivittelyilmaukset (esimerkiksi *herraisä*, s. 89) ja kiroसानeufemismit (esimerkiksi *reesus*, s. 265). Kirosanon määrittelen affektiseksi ja dysfemistiseksi tabusanaksi, joka käyttää hyväkseen denotaationsa tabua, mutta ei muutoin viittaa varsinaiseen tarkoitteeseensa. Kirjaimellisessa merkityksessään karkeat ilmaisut kuten *paska* eivät siis ole määritelmän

² Väitöskirjatutkimukseeni kuuluvan pilottitutkimuksen mukaan suomalaiset nykykirjailijat käyttävät keskimäärin 11–12 erilaista kirosanalekseemiä (keskiarvo 11,2, mediaani 12) ja näiden lisäksi satunnaisesti muutamia tai ei lainkaan päivittelysanonja (keskiarvo 2, mediaani 1) ja kiroसानeufemismeja (keskiarvo 0,95, mediaani 0), kun mukaan lasketaan sekä voimasanat että niistä muodostetut ilmaukset (ks. jäljempänä). Tällä tavoin lasketuna *Pussikaljaromaanissa* on 19 erilaista kirosanalekseemiä, 4 päivittelyilmausta ja 1 eufemismi.

³ Jäljempänä esimerkkien viitteet ovat aina M. Rimmisen *Pussikaljaromaanista* (2004), ellei toisin mainita.

mukaan kiro- tai voimasanoja. Kirošana on sana, jolla on potentiaalia ilmaista voimakkaita asenteita tai tunteita tai vahvistaa ilmaisua sekä aiheuttaa vastaanottajassaan šokkireaktio, vaikka tämä potentiaali ei aina toteudu.

Kielenkäyttöä tarkastellessani nimitän voimasanoiksi vain interjektio- ja intensifioivissa rakenteissa käytettäviä ilmauksia. Tämä on myös se määrittelmä, jota tässä *Pussikaljaromaanin* analyysissäni sovellan. *Isossa suomen kieliopissa* (2004) voimasanaa kuvataan vastaavasti:

Voimasanat [...] tuovat lausumaan affektisen sävyn; niillä on sekä partikkelien (interjektioiden) että intensifioivien substantiivien [...] ominaisuuksia (s. 1625)

Voimasanat ovat sellaista kieliainesta, jonka merkitys määräytyy lähes täysin ympäröivän kotekstin ja kontekstin mukaan. Niitä kiinteämpi, irrallaankin tulkittavissa oleva, merkitys on voimasanoista muodostetuilla johdoksilla. Voimasanoista – yleensä kiro sanoista – voidaan muodostaa muun muassa verbejä kuten *vituttaa* (s. 30), fraaseja ja idiomeja kuten *voi vittulan väki* (s. 215) ja *mennä päin vittua* (s. 259), yhdyssanoja kuten *vittupää* (s. 71) sekä adjektiiveja ja adverbereja kuten *paskana* esimerkiksi ilmauksessa *radio on paskana* (s. 23). (Ks. myös ISK, 1625–1626). Voimasanat voivat jopa ottaa kieltosanan roolin, kuten esimerkissä *hitot on kuollu! joku huusi edempää väkijoukosta*. (s. 115) (Kotilainen 2007, esim. 113–118).

Nykysuomen sanakirja määrittelee voimasanan seuraavasti:

voimasana. Puheen tehosteena, tunteenpurkauksen ilmaisuun tms. tav. interjektion tavoin käytetyistä voimakkaan affektipitoisista sanoista (kirosanoista ja kiro sanoja lievemmistä ilmauksista).

Uudemmat sanakirjat *Perussanakirja* (esim. CD-perussanakirja 1997) ja *Kielitoimiston sanakirja* (2005) määrittelevät voimasanan kuitenkin yksinkertaisesti *kirosanan* synonyymiksi:

voimasana. Kirošana. Lievä, karkea voimasana.

Kun pidän voimasanaa yläkäsitteenä eli teen merkityseron kiro sanan ja sitä lievempien ilmaisujen välillä ja katson niiden yläkäsitteeksi voimasanan, määrittelmäni on lähempänä *Nykysuomen sanakirjan* määritelmää kuin *Perussanakirjan* ja *Kielitoimiston sanakirjan* määritelmiä ja myös *Isoa suomen kielioppia*, joissa voimasanaa ja kiro sanaa käytetään synonyymisesti.

Kirosanojen ja muiden voimasanojen välinen rajanveto on toki paikoin vaikeaa ja keinotekoista, ja yleinen käsitys jonkin sanan kiro sanastatuksesta voi muuttua ajan myötä. Esimerkiksi monet nykyään perinteisesti kiro sanoina pidetyt ovat tai saattavat olla alun perin eufemismeiksi synnytettyjä (esim. *helkkari* ja *hiivatti*) tai kontaminaation kautta kiro sanoiksi muodostuneita sanoja (Sivula 1995, 241–242; *Suomen sanojen alkuperä*, s.v. *helvetti*).

3. Lähestymistapa

Käsittelen tämän artikkelin analyysissäni pääasiassa edellä olevan käyttötapaan perustuvan määritelmän mukaisia voimasanoja eli interjektio- ja vahvi-kerakenteissa esiintyviä kiro- ja päivittelysanoja ja kirosanaeufemismeja. Tarkastelen ilmauksia sekä voimasanaleksemeiksi redusoituina että alkupe-
räisessä muodossaan ja käyttöyhteydessään. Ensimmäisessä analyysivai-
heessa tarkastelen *Pussikaljaromaanin* voimasanoja kvantitatiivisesti⁴ ja
esittelen romaanista poimittujen esimerkkien avulla eräitä tyypillisiä syntak-
tisia asemia ja yhdistelmiä, joissa voimasanat esiintyvät. Tämän jälkeen tar-
kastelen eräitä kiinnostavimpia *Pussikaljaromaanin* voimasanankäytön piir-
teitä.

4. Tulokset, osa 1: tyypillistä voimasanailua

4.1 Pussikaljaromaanin voimasanat numeroin

Pussikaljaromaanissa on yhteensä 212 edellä olevan määritelmän mukaista voimasanan esiintymää⁵. Erilaisia voimasanaleksemejä on laskujeni mu-
kaan 22. *Pussikaljaromaanin* yleisin voimasanalekseemi on *vittu* (101 esiin-
tymää). Toiseksi suosituin on *saatana* (44 esiintymää) ja kolmanneksi suosii-
tuin *perkele* (18 esiintymää). Muut teoksessa esiintyvät voimailmaukset ovat
helvetti (14), *jumalauta* (7), *jeesus* (4), *paska* (3), *hitto* (3), *himplutti* (3),
kehveli (2), *herra* (2), *samperi* (2), *kusi* (1), *kirottu* (1), *pannahinen* (1), *pei-
joooni* (1), *perhana* (1), *reesus* (1), *saakeli* (1), *hyvänen aika* (1), *siunaama* (1)
ja *varjella* (1). Nämä 212 esiintymää ovat yhteensä 182 ilmauksessa. Esiin-
tymien ja ilmausten määrällisen eron selittää se, että kirosanat esiintyvät
usein klustereissa, joissa on useampia kirosanoja.

Parisenkymmentä keskenään erilaista voimasanaa on suurempi voimasa-
narepertuaari kuin suomenkielisessä nykyaunokirjallisuudessa keskimäärin,
sillä yhden kirjailijan repertuaari koostuu keskimäärin noin tusinasta keske-
nään erilaisesta sanasta (Hjort, tulossa ja viite 1 edellä). Monipuolisuudesta
kertoo sekin, että *Pussikaljaromaanissa* on myös useita sellaisia voimasano-
ja, jotka esiintyvät tekstissä vain kerran (ns. *hapax legomenon* -sanoja). Sel-
laisia ovat esimerkiksi *pannahinen* (s. 206) ja *peijoooni* (s. 159). Tämänkal-
taisilla vanhahtavilla ja miedoilla voimasanoilla on tarkasteltavassa tekstissä
erityinen funktionsa, josta lähemmin jäljempänä. Kuten edellä olevasta luet-

⁴ Aineistosta manuaalisesti poimittujen voimasanaotteiden kvantitatiivisessa analyysissä
apuvälineenä on käytetty AntConc-ohjelmaa.

⁵ Määrä on verrattain suuri (Hjort, tulossa). Ks. myös esimerkiksi Stormbomin (1963, 148)
laskelma Väinö Linnan *Tuntemattoman sotilaan* kirosanoista.

telostakin käy ilmi, suuri osa teoksessa käytetyistä voimasanoista on kuitenkin perinteisesti voimakkaina pidettyjä sanoja.

Kusi vastaa karkeudeltaan ja tabuaiheeltaan tyypillisiä kirosanoja, mutta muussa kuin kirjaimellisessa merkityksessä sitä näkee harvoin muutoin kuin *kusipää-* ja *olla kusessa* -ilmauksissa. Sitäkin kuitenkin voidaan käyttää perinteisessä kiroilukonstruktiossa eli *voi*-interjektioon yhdistettynä, kuten esimerkiksi 1:

- (1) – Mitä tapahtu? Henninen kysyi.
  - Se on vitun kuollu.
  - No niin niin, mutta mitä sille tapahtu?
  - Se oli kai jotain kompuroinu siellä. Helvetti se oli virunu siellä kolme vitun viikkoa, ne kissat oli joitain järsiny sitä.
  - *Voi kusi*, Lihi sanoi. (S. 50.)

Kuten *kusi*, samoin vaikkapa *kyrpä* ja *mulkku* lienevät kirosanoina uusia ja ehkä satunnaisiakin tulokkaita, mutta niitä käytetään myös aidossa puheessa edellä esitettyyn tapaan. Ne ovat jossain määrin myös käyttökelpoisia aineksia johdoksiin: *Pussikaljaromaanissa* on muun muassa sellainen esimerkki kuin *kyrpiä* (s. 178), jota käytetään merkityksessä ’keljuttaa’ (merkityksessä ’paritella’ sana on ollut käytössä jo Lönnotin ajoista). Saattaa olla, että seksuaalisuuteen ja mahdollisesti myös eritteisiin liittyvät voimasanat ovat lisääntymässä sekä keskenään erilaisten lekseemien määrässä että suosiossa mitattuna. Ne ovat nykyisin myös niitä sanoja, joiden koetaan olevan voimakkaimpia (Hjort, tulossa). Seuraavassa osiossa tarkastelen lyhyesti voimasanojen tabuaiheita.

4.2. Voimasanat ja tabut

Kirosanojen voima perustuu siihen, että niiden referenttiin eli kielenulkoiseen tarkoitteeseen liittyy kulttuurinen tabu (esim. Andersson & Hirsch 1985, 5; Trudgill 1990, 53). Tabu voidaan määritellä Wardhaugh’n (1993, 236) tapaan ”tavaksi, jolla yhteisö ilmaisee, ettei se hyväksy tietynlaista käyttäytymistä, koska pitää sitä jäsenilleen haitallisena joko yliluonnollisista syistä tai koska se rikkoo jotakin moraalisääntöä” (suomennos kirjoittajan).

Suomessa tabut, joista kirosanat kumpuavat, liittyvät pääasiassa eritteisiin, seksuaalisuuteen ja uskontoon. Uskonnolliset aiheet näkyvät voimakkaasti myös päivittelysanoissa, mutta niiden uskonnollinen sanasto viittaa positiivisiin uskonnollisiin hahmoihin ja ilmiöihin (herra, jumala, taivas, jne.). Poikkeuksellinen voimasana on Rimmisenkin käyttämä *kehveli* (s. 131), joka merkitsee ’heittiötä, lurjusta’ (*Suomen murteiden sanakirja* 2003, s.v. *kehveli*).

Pussikaljaromaanin kahdestakymmenestä keskenään erilaisesta voimasanasta valtaosa on uskonnollisperäisiä. Tämä on odotuksenmukaista, sillä suomalaisten voimasanojen kirjosta suurin osa kumpuaa uskomusmaailmasta (Hjort, tulossa). Kuten Kulonen (1990, 2–6) on osoittanut, monet sanat, joiden nykyisin katsotaan viittaavaan kristinuskoon, ovat alun perin peräisin ajalta ennen kristinuskoa. Sieltä ne on myöhemmin lainattu kristinuskon käyttöön. Tällainen on esimerkiksi *perkele*.

Pussikaljaromaanin suosituin voimasana, *vittu*, viittaa toisenlaiseen tabuun eli seksuaalisuuteen. Esiintymien lukumäärissä mitattuna seuraavaksi suosituimmat sanat eli *saatana* ja *perkele* ovat sen sijaan uskonnollisperäisiä.

4.3. Voimasanojen muoto ja asema

Edellä annetun määritelmän mukaisesti voimasanat esiintyvät siis vahvikkeina ja interjektioina. Tavallisesti vahvike on genetiivimuotoinen määrite. Se esiintyy lausekkeissa, joissa se määrittää adjektiivia, adverbia tai substantiivia (ISK, 1626).

Seuraavissa esimerkeissä esiintyvät pääasiassa *Pussikaljaromaanin* yleisimmät genetiivimuotoiset määritteet, *vitun* ja *saatanan*. Edellisiä romaanissa on 28 esiintymää ja jälkimmäisiä 9. Nämä, kuten useimmat kiro sanat, esiintyvät hyvin tavanomaisesti tässä muodossa. Aivan kaikkia kiro sanoja ei kuitenkaan käytetä tällä tavoin. Esimerkiksi *jumalaudan* ei ole käytössä. Yhtenä syynä voi olla, että sana on kiteytymä lauseesta *Jumala auta!* (vrt. Hughes 1998, 5 ”minced oaths”). Lisäksi muista voimasanoista päivittelysanat eivät pääsääntöisesti taivu tähän rakenteeseen (vrt. *tämä *herran auto, ajoi ihan *luojan lujaa*)⁶. Muoto on siis nimenomaan kiro sanoille tyypillinen. Kiro sanaefemismeillekin se on mahdollinen (vrt. *minkä vatun takia*). *Pussikaljaromaanissa* tässä muodossa esiintyvät lisäksi *himputti* (1), *helveti* (4), *perkele* (1) ja *pannahinen* (1).

Seuraavissa esimerkeissä on nähtävissä joitakin genetiivimuotoisen voimasanan tyypillisiä kolligaatteja. Kolligaahteilla tarkoitetaan tavallisimmin lekseemin ja jonkin kielioppikategorian syntagmaattista suhdetta (Tognini-Bonelli 1996, 74), mutta se voidaan määritellä suppeammin tai laajemmin (Jantunen 2004, 22). Tässä se määritellään lekseemin ja jonkin kielioppi- tai muun kategorian syntagmaattiseksi suhteeksi.

⁶ Poikkeuksen muodostaa *siunata* ja sen eri muodot, joita käytetään sekä päivittelyilmauksissa että vahvistussanana, esimerkiksi fraaseissa ”joka siunaaman kerta” (esimerkki 7 jäljempänä), ”siunaa ja varjele” sekä ”nuo siunatut X”.

Genetiivimuotoinen voimasana saa parikseen usein toisen, nominatiivimuodossa olevan voimasanan joko yksin (esimerkki 2) tai yhdessä toisen tai useamman genetiivimuotoisen määritteen kanssa (esimerkki 3). Yleisesti sen kanssa esiintyvät myös *ihan*-partikkeli (esimerkki 4) ja pronomini (esimerkit 5 ja 6). Pronomineista voimasanoihin yhdistyvät erityisesti tietyt interrogaatiivi-, indefiniitti-, relatiivi- ja demonstratiivipronominit. Näitä ovat esimerkiksi *mikä, se, joka, joku, tämä, nuo, tuo* ja *kuka*. *Pussikaljaromaanissa* genetiivimuotoisen vahvikkeen kolligaattina on lisäksi usein interjektioartikkelin ja toisen voimasanan yhdistelmä (esimerkki 7).

- (2) – *Saatanan saatana*, Lihi sanoi. (S. 298.)
- (3) – *Ai hitto*, Lihi sanoi kun oltiin saatu asetettua jalkaa toisen eteen ja kuljettiin alas mäkeä. Sen kainalosta nousi ilmoille henkeäsalpava pikavauhtia eltaantuvan rasvan ja kuumentuneen pahvin yhdistelmälemu.
  - *Ai, Marsalkka* sanoi.
  - *Tai siis itse asiassa jos tarkkoja ollaan niin voi helvetin vitun saatanan perkele.* (S. 111–112.)
- (4) – *Sen verran kyllä joo että mulle tulee tosta mehusta mieleen vaan kaikki alkuvoimanen teinikännääminen, silloin tuli aina varattua krapula-aamuiks litratolkulla appelsiinituoremehua, ja sitä piti juoda siihen krapulaan niin paljon että tuli aina ihan vitun hirvee olo, ihme sellanen hyytävä närästys joka niinku säteili aivoihin, ihan niinku olis ollu sairaan paksu appelsiinin makuinen jääseiväs kurkussa.* (S. 266.)
- (5) – *Avaa nyt se saatanan luukku kun mä tarvitsen sitä happea, Henninen sanoi ja onnistui siinä sitten jotenkin todistamaan että sanoilla epäilemättä joskus on vaikutuksensa, Lihi nimittäin teki työtä käskettyä ja avasi sen oven ja laski Hennisen ja Marsalkan ulos ovisyvennykseen ja seurasi sitten itse.* (S. 208.)
- (6) – *En taida nyt ymmärtää, Lihi sanoi. – Sitä paitsi mikä vitun kenttäoikeus tähän nyt pystytettiin?* (S. 122.)
- (7) – *Se vaan kirjotetaan eri tavalla. Voi vitun saatana* miten mä voin kuulostaa näin papparaiselta joka siunaaman kerta kun mä avaan suuni. (S. 263.)

Joskus genetiivimuotoinen voimasana saa adjektiiviin ja adverbiiin, mutta ei substantiiviin, yhdistyessään kiinteämmän merkityksen ’todella’ (ISK, 1627).

- (8) – *Saatanan* kurjaa, Pasi sanoi ja nyhti nurmikolta edestään tuuheita ruohotuppaita. (S. 149.)

Sellaiset yksin esiintyvät nominatiivimuotoiset voimasanat, joita ei eroteta muusta lausumasta pilkulla, asettuvat usein jonnekin vahvikkeiden ja interjektoiden välimaastoon (vrt. myös Kotilainen 2007, 114–115). Ne voivat sijaita niin lauseen alussa (esimerkki 9), keskellä (esimerkki 10) kuin lopussakin (esimerkki 11). Pilkulla erotetut nominatiivimuotoiset voimasa-

nat (esimerkit 12 ja 13) ovat selkeämmin tulkittavissa interjektioilmauksiksi kuten myös yksin lausuman muodostavat (esimerkki 14) ja tiettyihin tyyppilisiin interjektiopartikkeleihin kuten *voi*, *voihan*, *oi* ja *ei* yhdistetyt voimasanat (esimerkit 15 ja 16).

- (9) – *Vittu* ton idiootin kanssa pitää aina joutua hankaluuksiin, Henninen sanoi. (S. 103.)
- (10) – Kyllä me nyt se *vittu* huomattiin, Henninen sanoi. (S. 104.)
- (11) – Siellä oli Gabrielan sisko ja tytär, se oli se muija joka oli tossa rapussa, ja sitten vielä sen tytär, tai en mä muista miten se nyt meni *vittu*. (S. 50.)
- (12) – Ei sitä kyllä jääny, tai siis mä tarkotan että jäi ihan sairaan vähä, mä meinaan ettei se riittäis mihinkään, tai siis kyllähän mekin sitä taksia ajateltiin mut mun on nyt pakko kelaa vähän tulevaisuutta, tai siis tai siis, no, mulla on laskuhumala ja hirvee nälkä, *vittu*, mä olen niin väsynyt. (S. 310.)
- (13) – *Hitto*, ihme sekoilua. (S. 19.)
- (14) – Totta se on. *Saatana*. (S. 192.)
- (15) – *Voi vittu*, Henninen sanoi. – *Voi vitun vitun vitun vittu*. (S. 177.)
- (16) – Ja silloin lakimies äkkiä ikään kuin herää jostain horroksesta ja sanoo että *ei helvetti* nyt minäkin jätin avaimet kotiin, [– –]. (S. 72.)

Interjektioina käytetään myös tiettyjä vakiintuneita, kiteytyneitä fraaseja, jotka voivat olla hyvinkin erilaisia. Päivittelyilmaukset ovat tyyppillisesti tällaisia kiteytyneitä fraaseja. *Pussikaljaromaanissa* kiteytyneitä fraaseja on esimerkiksi seuraavissa katkelmissa:

- (17)– *Herra paratkoon*, Henninen ähkäisi. (S. 191.)
- (18)– Pitäisköhän lähteä onkimaan, Lihi sanoi.
– *Ja paskan marjat*. (S. 91.)

Todennäköisesti englannin vaikutuksesta suomeen on tarjolla voimasanan paikaksi myös niin sanottu infiksi (esim. Andersson & Trudgill 1990, 63), jossa voimasana sijoitetaan yhdyssanan tai sanaliiton osien väliin. *Pussikaljaromaanista* tällaista esimerkkiä ei löydy, mutta esimerkiksi Tuomas Kyrön (2001) *Nahkataakista* kyllä:

- (19) – Ne oli perkele *kuuden saatanan sadan* lääkkeet, jumalauta, Keijo Kuusi huusi ja heitti Hartikan seinään. (Kyrö 2001, s. 22.)

Kollokaatteja eli tiettyjen lekseemien säännöllistä yhdessä esiintymistä analysoitaessa⁷ esimerkivoimasanoille *vittu* ja *saatana* löytyy *Pussikaljaromaanista* joitakin tyyppillisiä pareja. *Vittu*-muodon yleisimpiä kollokaatteja ovat esimerkiksi *nyt* (esimerkki 20), toinen *vittu*-lekseemi, *voi*-partikkeli ja *jotain*-pronomini.

⁷ AntConc-ohjelmiston klusteri- ja kollokaattitoimintoja apuna käyttäen.

- (20) – Marsalkka kuiskasi että *nyt vittu* hiljaa, Henninen sanoi vittu hiljaa joo, johon Marsalkka sihiisi takaisin että vittu oikeesti jonka perään Henninen aukaisi suunsa uudelleen mutta keskeytti sitten sen äänteenmuodostamisen siihen että Lihi rupesi suurustamaan tilanetta muutamalla valitulla siveettömällä eleellä, ja kun se oli sen liikesarjansa suorittanut, päästiin vihdoinkin yksimielisyyteen ja oli liikkumatta ja hiljaa. (S. 30–31.)

Saatanan-muoto yhdistyy puolestaan useimmiten sanoihin *vitun, voi, ihan* ja *niin*. Seuraavassa esimerkissä *saatanan*-muotoon yhdistyy paitsi *vitun* myös *perkele*.

- (21) – *Voi saatanan vitun perkele* mä sanon.
– Mitä tapahtu? Henninen kysyi.
– Se on vitun kuollu.
– No niin niin, mutta mitä sille tapahtu?
– Se oli kai jotain kompuroinu siellä. Helveti se oli virunu siellä kolme vitun viikkoa, ne kissat oli jotain järsiny sitä. (S. 35.)

Usean eri kirosan ja tabuaiheen yhdistäminen onkin tehokas kiroilutapa (esim. Kulonen 1990, 3). Esimerkissä päähenkilöitä ahdistaa naapurin kuolema, mikä kirvoittaa dialogiin poikkeuksellisen runsaasti kiro sanoja.

5. Tulokset, osa 2: *Pussikaljaromaanin voimasanailun helmiä*

5.1. Polyseemistä leikittelyä ja muuta huumoria

Kuten edellä kävi ilmi, *Pussikaljaromaanissa* käytetään voimasanoja monipuolisesti, ja sen tarjoaman aineiston perusteella voi tuoda esiin sekä tyypillisiä voimasanojen käyttötapoja että kekseliäitä uusia tapoja. Jäljempänä analysoin lähemmin joitakin esimerkkejä *Pussikaljaromaanin* voimasanankäytöstä. Aineistosta on ammennettavissa useita kiinnostavia teemoja ja esimerkkejä, mutta rajallisen tilan vuoksi tarkastelen tässä niistä vain muutamia.

Vaikka voimasanan merkitys on sanan kirjaimellisesta tarkoitteesta yleensä riippumaton, niin kirjaimellinen ja ei-kirjaimellinen merkitys voidaan tuoda lähemmäksi toisiaan hämärtämällä niiden välinen raja. Se on mahdollista etenkin leikittelevässä kielenkäytössä.

Seppälän (2007, 32) mukaan leikittelyssä käytetään usein hyväksi sitä, että polyseemisten sanojen tulkintaa ohjaavat teksti- ja kulttuurikontekstin vihjeet ja kielenkäyttäjän odotukset ja uskomukset. Kuulijan tai lukijan tulkinta siis ohjautuu aluksi tiettyyn todennäköiseen ratkaisuun, josta poikkeuksellinen kielenkäyttötapa kääntääkin tulkinnan yllättäen päinvastaiseen suuntaan. Näin tapahtuu myös seuraavassa esimerkissä.

- (22) – *Voi vitun perkeleen helvetin enkelit*, Henninen pihisi kainalossa, se kuulosti siltä ettei sillä olisi puolestaan mitään vaikeuksia ryhtyä itkemään, ja sen tähden siinä ehti vähän säikähtää sitä sen helvetinenkeliä, vaikka kai se litania oli lähinnä sen peruja ettei se siinä jamassa ehtinyt eikä jaksanut hirveästi jäsenellä niitä voimailmaisujaan. (S. 291–292.)

Esimerkissä sanan *helvetti* odotusarvoinen tulkinta on, että se muodostaa sitä välittömästi seuraavan *enkelit*-sanansa kanssa vakiintuneen sanaliiton *helvetin enkelit*. Propri *Helvetin enkelit* on suomenkielinen vastine kansainväliselle moottoripyöräjärjestölle nimeltä *Hells Angels*, jolla uskotaan olevan yhteyksiä rikollismaailmaan (Wikipedia s.v. *Helvetin enkelit*). Erisimestä on muodostunut myös kielteisävytteinen appellatiivi⁸, jolla voi laajemmin viitata mihin tahansa joukkoon (tai yksikkömuodolla *helvetin enkelihelvetinenkeli* yhteen joukon edustajaan) sellaisia moottoripyöräharrastajia, joihin puhuja liittää negatiivisia konnotaatioita. Myös edellä olevassa esimerkissä sanaliitto on kirjoitettu pienellä alkukirjaimella. Sitä edeltävät osat ohjaavat kuitenkin tulkintaa toiseenkin suuntaan: *helvetin*-sanaa edeltävät genetiivimuotoiset kiro sanat *vitun* ja *perkeleen*, jotka on yhdistetty voimasanoille tyypillisesti *voi*-interjektioartikkeliin. *Helvetin*-sana toimii siis yhtä aikaa kahdessa roolissa, mikä tekee lausumasta humoristisen.

Kiteytyneellä appellatiivilla *helvetin enkelit* ja *helvetti*-sanansa voimasana-käytöllä leikitellään myös katkelmassa, jossa Henninen manaa päähenkilöt säikäyttäneitä miehiä, joiden on kirjassa aiemmin arvioitu olevan ”moottoripyöräharrastuneita murhamiehiä” (s. 227). Katkelmassa humoristinen vaikutelma tuotetaan kiinnittämällä lukijan huomion jälleen *helvetti*-sanansa eri merkityksiin ja korvaamalla sanaliiton vakiintunut *helvetin*-osa lievähköllä voimasanalla *himputti*:

- (23) – Vaikka oli niillä aika paljon sitä massaa ja tietysti joukkovoimaa.
– *Himputin enkelit*, Henninen sanoi.
– Taikka kyllä ne taisi olla jotain bandiitteja, Lihi sanoi. (S. 237.)

Kirjassa leikitellään myös voimasanatyyppien välisillä eroilla. Seuraavassa katkelmassa kiteytyneen päivittelyfraasin *herran pieksut* konstruktion onkin poikkeuksellisesti sijoitettu voimasanan paikkaan päivittelysanansa sijasta kiro sana. Konventioidenvastaisuutta kommentoikin heti toinen henkilö, johon keskustelukumppanin luovuus ei tee vaikutusta:

- (24) – *Voi vitun pieksut*, se sanoi. Henninen kiirehti sitten taas kertomaan ettei niin voi sanoa ja sitten se rupesi taittamaan varvasta sinne pöydän alle. (S. 248.)

⁸ Yhteen kirjoitettu muoto *helvetinenkeli* lienee tässä merkityksessä myös mahdollinen.

Huumori motivoinee myös *Pussikaljaromaanin* poikkeuksellisen monipuolista voimasanavalikoimaa, johon kuuluvat lisäksi vanhahtavat ilmaisut kuten *tuhat tulimmaista*:

- (25) – Sittenhän kaikki on hyvin, Marsalkka sanoi.
– *Tuhat tulimmaista*, Henninen sanoi. – Mahdollisimman hyvin.
(S. 292.)

5.2. Metalingvistinen voimasanoja koskeva diskurssi

Metalingvistikäytössä kielenkäytössä kieli kohotetaan välineestä diskurssin kohteeksi ja kielelliset valinnat tehdään pintatasolla näkyviksi. Kaunokirjallisuudessa näkyviksi tehdyt valinnat ovat kuitenkin ensisijaisesti fiktiivisen hahmon valintoja; kirjailija kommentoi sananvalintojaan metalingvistikäytössä vain välillisesti. *Pussikaljaromaanissa* sanankäyttö tuntuu erityisen harkitulta, ja vaikutelmaa vahvistaa metalingvistisen kielenkäytön poikkeuksellinen määrä (Hjort, tulossa).

Metalingvistiset voimasanat on syytä erottaa varsinaisista voimasanoista ja metalingvistinen kirosanon käyttö kiroilusta, sillä niillä ei ole lainkaan affektista sävyä eikä ilmaisua vahvistavaa funktiota⁹.

Analyysissä tarkastelin sekä metalingvististä voimasanankäyttöä (esimerkiksi *vittu on ruma sana*) että muuta voimasanojen käyttöä koskevaa metalingvistikäytöstä (esimerkiksi *kiroilussa käytetään paljon seksuaalisanoja*).

Esimerkin 26 voimasana ei ole varsinaisesti metalingvistinen kiroana, mutta katkelmassa tuodaan pintatasolle kielelliset rekisterinvalinnat, joihin voimasanatkin liittyvät. Esimerkissä leikitellään sillä tiedolla, että voimakkaan tunneilmaisun rekisteri on sellainen, johon kiro sanat usein kuuluvat. Kielenkäyttäjien keskuudessakin hyväksytään melko laajasti väittämä, jonka mukaan kiroilu on joskus paras tapa ilmaista tunteita (Hjort, tulossa).

- (26) – Mut mulle jäi kuitenkin toi naapurijuttu päälle jotenkin, mä voisin vähän julkituoda sitä, tai niinku jutella vaan, ihan ajankuluks.
– Avaudu, Marsalkka sanoi ja joi pullon tyhjäksi ja sihtasi sen pohjan läpi tulevaisuuteen.
– *No niin, tosiaan. Nythän on nimittäin niin, tai siis ei tää nyt luonnistu, nyt mun täytyy kyllä vaihtaa rekisteriä, eli siis vittu.*
(S. 67.)

Esimerkin toinen virke etenee osiensa kautta rekisteristä toiseen: virkkeenalkuinen *nythän on nimittäin niin* edustaa kirjakieltä ja on sävyllään

⁹ Metalingvistiset voimasanat huomioidaan tutkimuskirjallisuudessa harvoin. Ks. kuitenkin McEnery (2006, 33).

asiallinen kuten myös sitä edeltävä *no niin, tosiaan*, kun taas *nyt mun täytyy kyllä vaihtaa rekisteriä* on puhekieltä, mutta sävy on asiallisen pahoitteleva. Virkkeen päätöksessä *eli siis vittu* rekisterinmuutos tuodaan loppuun ja viimeiseksi sanaksi jää kirosana *vittu*, joka yksinään symboloi uutta rekisteriä.

Pussikaljaromaanissa kertojanääni kuuluu Marsalkka-hahmolle, vaikka tämän sanomisista kerrotaan välillä myös kolmannessa persoonassa. Seuraavassa esimerkissä kertojanääni kommentoi kahden sivuhenkilön vastauksia kysymykseen siitä, miten heidän päivänsä on mennyt. Ääni arvioi puhujien käsitystä voimasanoista johdettujen idiomien *mennä päin vittua* ja *mennä päin persettä* keskinäisestä voimakkuushierarkiasta. Tämän jälkeen kertojanääni jatkaa vielä esittämällä yleisen huomion voimasanakäytön aiheuttamista reaktioista:

- (27) Lyhyen suuhuuhtelun jälkeen Lihä rupesi velvollisuudentuntoisena tekemään tikusta asiaa ja kysyi niiltä että miten niiden päivä oli noin niin kuin mennyt, mutta ne kuittasivat sen aika lyhykäisesti siten että Pasi vastasi että päin vittua ja Laura kai mielestään vähän säällisemmin että päin persettä, ja kun sellaista voimapuhetta aina ja kaikkialla väistämättä seuraava kunnioittava hiljaisuus oli samottu läpi, rohkaistui Marsalkka ajattelemaan että pitäisi varmaan kysyä vielä jotain muuta ja kysyi sitten, kun se rohkeus oli kerran hetkellisesti kasvanut sellaisiin ennennäkemättömiin mittoihin, että mitä Pasi ja se kolmas tyttö olivat oikein niin paenneet sieltä puistosta silloin päivällä. (S. 259–260.)

Seuraavassa katkelmassa kertojanääni (joka kuuluu Marsalkalle) perustelee, miksi hän on käyttänyt runsaasti *vittu*-sanaa. Esimerkki osoittaa osuvas-
ti, kuinka voimasanojen – jo itse sanan *voimasana* indikoima – painokkuus ja intensifioiva funktio eivät aina toteudu semanttisella tasolla, vaan voimasanalla voi itse asiassa olla täysin päinvastainenkin tehtävä:

- (28) Marsalkka huusi että vittu tule nyt Henninen vittu takaisin hyvä mies vitun vittu, siihen piti hölvätä sitä vittua ikään kuin ohenteeksi ettei se olisi kuulostanut niin vilpittömän säikähtäneeltä se huutelu, sitä Hennisen maagisensävytteistä ketteryyttä kun oli jotenkin kuitenkin tullut aika lailla pelästyneeksi. (S. 216.)

Näytteitä metalingvistisestä voimasanoja koskevasta diskurssista ovat myös seuraavassa kappaleessa käsiteltävät esimerkit 32 ja 33, joissa kertojanääni ihmettelee sanojen *kehveli* ja *perhana* valintaa.

5.3. Kiroसानaeufemismeista ja kiroilevista teineistä, äijistä ja ämmistä

Kuten edellä kävi ilmi, kiroसानaeufemismilla tarkoitetaan tässä sellaisia sanoja, joita käytetään kiroसानanomaisesti, mutta jotka eivät joko ole tabusanoja tai jotka ovat mietoja muunnelmia tabusanoista¹⁰. Kiroसानaeufemismeja synnytetään muun muassa pienin foneemisin muunnoksinkin (esimerkki 29) tai valitsemalla (tavallaan kontaminoimalla) jollekin tunnetulle kiroसानalle äännteellisesti läheinen affektiton sana (*vattu*), tai jopa mikä tahansa affektiton sana (*kenkä*), ja käyttämällä sitä kiroसानoille tyypillisellä tavalla: *voi vattu! voi kenkä!* Myös lyhentäminen on keino luoda kiroसानaeufemismeja (*voi vee*). (Allan & Burridge 1991, 15–17.) Eufemismista puhuminen ei kuitenkaan tarkoita, että kielenkäyttäjät sanaa käyttäessään aktiivisesti ensin harkitsisi karkeampaa sanaa ja sitten päättäisi valita sanan, jolla kiertää tuo karkea ilmaisu. Kiroसानaeufemismin käytön motiivina ei siis välttämättä ole kiroसानan voimakkaan affektisuuden tai tabun aktiivinen kiertäminen. Eufemismit ja muut lievät ilmaisut voivat olla yleisemmin osa kielenkäyttäjän oppimaa ja valitsemaa idiolektia, tai hän voi käyttää eufemismia myös esimerkiksi huumorin keinona. Huumoristinen on myös esimerkin 29 eufemismi, jossa luova sananvalinta yllättää kertojankin.

(29) – *Voi reesus*, Pasi sanoi, niin se tosiaan sanoi. (S. 265.)

Reesus-esimerkin puhuja on (Pasi-nimestä huolimatta) yksi kirjan harvoista naishahmoista. Eufemismien ja päivittelyjen käyttö ei kuitenkaan kuulu *Pussikaljaromaanin* naishahmojen kieleen tätä yhtä mahdollisesti humoristista esimerkkiä lukuun ottamatta, vaikka yleisen stereotypian mukaan nämä kuuluisivat olennaisesti naisten puheeseen. *Pussikaljaromaanissa* naishahmojen kiroilu ei merkittävästi eroa mieshahmojen kiroilusta. Päähenkilöiden seurassa kulkee hetken aikaa kaksi nuorta naista, jotka ilmoittavat nimikseen Pasi ja Laura. He käyttävät voimasanoja useissa repliikeissään, ja ne ovat *reesusta* lukuun ottamatta kiroसानoja. Sanat eivät myöskään ole erityisen lieviä, vaan voimakkaiksi tai melko voimakkaiksi koettuja (Hjort, tuossa): *vittu, paska, jeesus ja perse*.

Iällä vaikuttaisikin olevan sukupuolta tärkeämpi rooli *Pussikaljaromaanin* naishahmojen voimasanojen valintaa ohjaavana tekijänä. Mainittujen nuorten tyttöjen lisäksi kirjassa esiintyy kolmas voimasanoja käyttävä naishahmo. Tämän vanhemman henkilön suuhun on valittu niin ikään voimakkaita kiroसानoja, mutta sanat eivät ole samoja kuin nuorten tyttöjen repliikeissä. Valinnan voidaan arvioida perustuvan stereotypiaan, jonka mukaan

¹⁰ Allan ja Burridge (ks. esim. 2006, 39) nimittävät kiroसानaeufemismeja itse asiassa eufemistisiksi dysfemismeiksi, sillä niillä toteutetaan kiroसानojen dysfemististä funktiota näennäisen ei-dysfemistisin sanoin.

erityisesti *vittu* on nuorten ja nuorten aikuisten suosima sana ja vastaavasti vanhempien sukupolvien välttämä. *Perkelettä* taas pidetään yleisesti hyvin perinteisenä sanana, eivätkä *saatana*, *jumalauta* tai *helvettikään* ole konnotaatioiltaan erityisen nuorekkaita.

- (30) Se tuli siihen ja puhisi että on se *saatana* kun isojen ihmisten pitää *perkele* kähveltää lasten leluja, *saatana*, ja että kyllä hän tietää että te olette sitä samaa sakkia, kaiket päivät täällä lorvitte, jos on noin terveet kädet että voi *jumalauta* riistää leivän toisen suusta, voisi niillä kai tehdä jotain hyödyllistäkin *hyi helvetti*. (S. 101–102.)

Puhujan ikää ei varsinaisesti kerrota, mutta aikuisuuteen – todennäköisesti melko kypsään aikuisuuteen – viittaavat muun muassa katkelman muut sananvalinnat (*isojen ihmisten*, *riistää leivän toisen suusta*) sekä se, että naisen annetaan ymmärtää omistavan kaupan.

Tulkintaa tiettyjen voimasanojen yhdistämisestä tiettyyn ikään tukee niin ikään seuraava esimerkki:

- (31) – *Voi vittu*, Laura sanoi, se kuulosti jotenkin luontevalta sen suussa se voimasanoilla rähjäminen nyt kun oli saanut tietää että se oli alaikäinen. (S. 150.)

Kertojanäänessä on havaittavissa jopa tuomiota, vaikka *vittu* on miespäähenkilöidenkin yleisimmin käyttämä voimasana. Kertojanääni ehkä odottaisi aikuiselta naiselta toisenlaisia sanankänteitä kuin teini-ikäiseltä.

Pussikaljaromaanin miehiseen diskurssiin kuuluvat *vitun* lisäksi monet muutkin voimakkaat kiro sanat ja -ilmaukset. Lievät voimailmaisut ovat harvinaisia, normipoikkeamia, joita tekstissä usein kommentoidaan. Kuten seuraavat näytteet osoittavat, voimakkaat kiro sanat ovat romaanin maailmassa ”kunnan kiroilua” ja lievemmat sanavalinnat taas osoitus esimerkiksi ujoudesta tai itesensuurista vieraassa naisseurassa (esimerkki 32) tai jopa epäonnistumisesta ryhmänsisäisen diskurssin hallinnassa (esimerkki 33).

- (32) Ole nyt hyvä ihminen *kehveli soikoon* tyytyväinen kun sulla on jotain jalassa, Lihi sanoi. Se *kehveli* siinä puheessa näyttäytyi aika vieraana elementtinä, ehkä sitten jotenkin kainosteli oikeaa kiroamista kun siinä nyt kerran oli sitä seuraa. (S. 131.)
- (33) *Samperi!* Kotilainen ähkäisi, se kuulosti ihan siltä että sitä harmitti niin paljon ettei se osannut kunnolla kirotakaan, tiedä sitten mikä siinä oli niin arvokasta, se oli kuitenkin yksi *pannahisen* kuivakukka, tai ehkä se sitten kuitenkin oli sille jotenkin tärkeä se vaasi, se kun oli mennyt pirstaleiksi. (S. 206.)

Jälkimmäisessä esimerkissä kommentoiva ääni epäilee kiroilijan olleen tyytymätön miettoon sananvalintaansa, mutta itse katsoo sen olevan riittävä tapahtuneeseen vahinkoon nähden. Tätä korostaa katkelmaan valittu lievä

voimasana *pannahinen* ja elliptiseksi tulkittavissa oleva lauseke, johon se sisältyy: [vain] *yksi pannahisen kuivakukka*.

6. Lopuksi

Suomen kielen voimasanat eli kiro sanat, päivittelysanat ja kiro sanaeufemismit esiintyvät vahvistavissa ilmauksissa ja interjektioina, ja ne voivat sijaita niin lausuman alussa, keskellä kuin lopussakin. Ne toimivat myös aineksina erilaisissa ilmauksissa. Aiheensa suomalaiset kiro- ja päivittelysanat saavat enimmäkseen uskonnosta, mutta kiro sanoja on syntynyt myös seksuaalisuuteen ja eritteisiin liittyvistä tabuista. Kiro sanaeufemismit puolestaan muodostuvat kiro sanojen käyttöä ja yleensä myös äänteellisiä ominaisuuksia imitoimalla. Voimasanan käytön prototyyppi on vihainen tunteenpurkaus, mutta tarkempi analyysi osoittaa, että negatiivinen tunnelataus ei ole välttämätön. Vahvistava funktio elää joskus vain pintatasolla, sillä voimasanoilla voi jopa pehmentää ilmaisua. Voimasanat toimivat usein myös huumorin välineinä. Lisäksi voimasanoja voi käyttää metalingvistisestikin, jolloin sanoilla ei ole affektista sävyä.

Tässä artikkelissa tarkasteltiin kaunokirjallisia voimasanoja Mikko Rimmin *Pussikaljaromaanin* tarjoamien esimerkkien avulla. Aineistosta löytyi sekä tavanomaisia voimasanan käyttötapoja että useita kiinnostavia erityistapauksia, jotka valottavat niitä moninaisia tapoja, joilla voimasanoja voi kaunokirjallisuudessa käyttää. Romaanin sanankäyttö on voimasanoja myöten taitavaa ja harkittua, ja osoittaa, että voimasanoilla on paikkansa ja tehtävänsä kaunokirjallisuudenkin kielessä.

LÄHTEET

Aineslähteet

RIMMINEN, MIKKO 2004: *Pussikaljaromaani*. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.
KYRÖ, TUOMAS 2001: *Nahkatakki*. WSOY, Helsinki.

Muut lähteet

ALLAN, KEITH & BURRIDGE, KATE 1991: *Euphemism & Dysphemism. Language used as Shield and Weapon*. Oxford University Press, New York and Oxford.
— 2006: *Forbidden Words. Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo.
ANDERSSON, LARS-GUNNAR & PETER TRUDGILL 1990: *Bad Language*. Basil Blackwell Ltd., Oxford, UK; Basil Blackwell Inc., Cambridge, USA.

- ANDERSSON, LARS-GUNNAR & RICHARD HIRSCH 1985: *Swearing. Report No 1. A Project on Swearing: A Comparison between American English and Swedish*. University of Göteborg, Göteborg.
- CD-perussanakirja 1997. HAARALA, RISTO ym. (toim.). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 94. Julkaisija: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Kustantaja: Oy Edita Ab. Suunnittelu ja toteutus: Lingsoft Oy.
- ESKELINEN, RIIKKA 2006: *Helsingin Kallion asukkaiden nimimaisemia*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Finlandiaehdokkaat*. [Http://www.skyry.net/s_palkinnot_finlandia.htm](http://www.skyry.net/s_palkinnot_finlandia.htm).
- HJORT, MINNA (tulossa): *Nykykaunokirjallisuuden voimasanat alkuperäis- ja käännessuomessa ja kääntämisen kohteena* (työnimi). Väitöskirjatutkimus. Helsingin yliopiston käännöstieteen laitos.
- HUGHES, GEOFFREY 1998 (1991): *Swearing. A Social History of Foul Language, Oaths and Profanity in English*. Penguin Books, London.
- ISK = Iso suomen kielioppi
- Iso suomen kielioppi*. 2004. HAKULINEN, AULI & VILKUNA, MARIA & KORHONEN, RIITTA & KOIVISTO, VESA & HEINONEN, TARJA RIITTA & ALHO, IRJA. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- JAAKOLA, MINNA 2006: Pussikaljaromaanin ääniä. TARU NORDLUND, TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ ja TONI SUUTARI (toim.): *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin*, 163–181. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- JANTUNEN, JARMO HARRI 2004: *Synonymia ja käännessuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksyyden kontekstuaalisuuteen ja käännessuomen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja. N:o 35. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- JOYCE, JAMES 1922: *Ulysses*.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1998: Hj. Nortamon murrekertomukset ja puhutun illuusio. LEA LAITINEN ja LEA ROJOLA (toim.): *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta*, 184–215. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kielitoimiston sanakirja*. CD-ROM. MARJA LEHTINEN ym. (toim.). Kotus. Kustantanut Kielikone Oy. 2004.
- KOTILAINEN, LARI 2007: *Kiellon lumo. Kieltoverbitön kieltokonstruktio ja sen kiteytyminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KULONEN, ULLA-MAIJA 1990: Miten suomalaiset kiroilivat ennen kristinuskoa? *Kielikello* 1/90, 3–6.
- LAPPALAINEN, HANNA 2006: Pronominisubjektin käytöstä ja poisjätöstä Kelan asiointikeskusteluissa. TARU NORDLUND, TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ ja TONI SUUTARI (toim.): *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin*, 37–64. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- MCENERY, TONY 2006: *Swearing in English. Bad language, purity and power from 1586 to the present*. *Routledge Advances in Corpus Linguistics*. Routledge, London and New York.
- NEVALAINEN, SAMPO 2003: Käännessuomen puhekielisyysistä – kaksinkertaista illuusiota? *Virtittäjä* 1/2003, 2–26. Helsinki.
- Nykysuomen sanakirja*. 1980. MATTI SADEMÄKI ym. (toim.). 9. painos. Lyhentämätön kansanpainos. Osat I ja II A–K. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo–Helsinki–Juva.
- Nykysuomen sanakirja*. MATTI SADEMÄKI ym. (toim.). 7. painos. Lyhentämätön kansanpainos. Osat V ja VI. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo–Helsinki–Juva.
- SEPPÄLÄ, PIIA 2006: Idiomaattisten ilmausten merkityksillä leikittely Alivaltiosuhteiden ”loppuheitossa”. *Sananjalka* 48, 29–40. Suomen Kielen Seura, Turku.
- SIVULA, JAAKKO 1995: Korpus ja kirosanä. MARIJATTA PALANDER (toim.): *Murteiden matkassa. Juhlakirja Alpo Räsäsän 60-vuotispäiväksi*. *Studia Carelica Humanistica*, 239–248. Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta, Joensuu.
- STORMBOM, NILS-BÖRJE 1963: *Väänö Linna: Kirjailijan tie*. WSOY, Porvoo.
- Suomen murteiden sanakirja 7: kiatinen-konkelopuu*. 2003. MATTI VILPULA ja ULLA TAKALA (toim.). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Suomen sanojen alkuperä 1: A–K*. 2001. ERKKI ITKONEN ym. (toim.). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 556. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

- TIITTULA, LIISA & NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2007: Puhuttu kieli kaunokirjallisuuden suomennoksissa. H. K. RIIKONEN – URPO KOVALA – PEKKA KUJAMÄKI – OUTI PALOPOSKI (toim.): *Suomennoskirjallisuuden historia 2*, 387–400. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- TOGNINI-BONELLI, ELENA 1996: *Corpus Theory and Practice*. TWC, Birmingham.
- WARDHAUGH, RONALD 1993: *An introduction to sociolinguistics*. 2. painos. Blackwell, Oxford UK & Cambridge, USA.

MINNA HJORT: *Literary swearing in Mikko Rimminen's novel Pussikaljaromaani*

In this article, I discuss the use of swearwords in Finnish contemporary literature, and more specifically, in a novel entitled *Pussikaljaromaani* by Mikko Rimminen. This novel is about a day in the lives of three young men walking around an inner-city area of Helsinki called Kallio, spending their day loitering and drinking or searching for beer. There is a sharp contrast between the edgy characters and the seeming lack of a plot, and the beauty and innovativeness of the language. On account of the timeframe, the central role of the location and the creative language used, this award-winning story is reminiscent of, for example, James Joyce's *Ulysses*.

I use the novel to illustrate both typical and innovative forms and uses of swearwords in literature. Here, the Finnish term *voimasana* is used as a hyponym that covers the terms *kirosana*, *päivittelysana* and *kirosanaeufemismi*. (Please note that the English translation *swearword* is commonly used for both *voimasana* and *kirosana*, but it is not an exact equivalent for either of these terms. *Swearword* is commonly considered to have a wider range of meaning than the Finnish terms, which is also the case here.) The first of these three refers to non-literal dysphemistic taboo words that have shock potential. The second refers to milder words with to some extent different characteristics and typical constructions than swearwords. These are usually of religious origin and refer only to the positive figures of religion. In English, corresponding expressions include *god* (as in *my god!*) and *lord* (as in *oh lord!*). The third group comprises swearword euphemisms that can be created, for example, by means of remodelling, abbreviation, and substitution with words that have a phonemic resemblance or alliteration, or merely by choosing a random word and using it in a prototypical swearing-like expression.

Finnish swearwords find form as intensifying expressions and interjections, and they may be placed at the beginning as well as in the middle or at the end of a sentence. Interjections include single swearwords or fixed constructions including swearwords. Intensifiers are commonly swearwords in the genitive form. Swearwords, according to the definition applied here, are words and expressions the meaning of which is normally determined on the basis of context alone. Swearwords can also be used as material for creating expressions and derivatives with more fixed meaning. Most Finnish swearwords are taboo words relating to religion/mythology, sexuality/the body or excrements.

The prototypical usage of a swearword is the expression of anger or frustration, but a closer examination of any actual use proves there need not be a negative emotion involved. This is apparent from authentic sources as well as fictional sources, such as the novel studied here. Thus, swearwords are intensifying at the surface structure, although not necessarily at a deeper level. For example, they may in fact mollify an expression instead of adding to its force, as is illustrated by one example quoted here. As *Pussikaljaromaani* shows, swearwords are also common elements in building comic effects in literature. The novel also contains interesting examples of how swearwords can be used in creating the idiolect of a character of a particular age and identity. Furthermore, I discuss a particular type of swearword use that is often forgotten in research literature, namely metalinguistic. *Pussikaljaromaani* contains an unusual number of examples of metalinguistic discourse on swearwords and their use, for example, when a character or the narrative voice of the story comments on the word choice of a character and its suitability for the user and the situation. This novel provides fine examples of both typical and innovative swearword use, and demonstrates how swearwords have their own place and function also in literary language.